

ДАНИЈЕЛА БАРЈАКТАРОВИЋ*
Универзитет Сингидунум
Факултет за европске правно-политичке студије
Нови Сад

УДК 343.9:316.48(342.7)
Монографска студија
Примљен: 28.03.2013
Одобрен: 25.04.2013

ИНКРИМИНАЦИЈА ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ - МОГУЋ ПУТ КА ЈЕДНАКИЈЕМ ДРУШТВУ

Сажетак: У овом чланку ауторка анализира питања која окружују злочине мржње и проблематизује начин третирања злочина у новоусвојеном Закону о изменама и допунама Кривичног законика према коме се поменуто кривично дело не третира као засебно кривично дело, већ околност у одмеравању казне. Узимајући у обзир чињеницу да злочини мржње представљају посебно опасна кривична дела која свој крајњи домет не остварују чињеним дела, већ имају ширу социјалну димензију представљајући својеврстан захтев за уклањањем појединих група из друштва, засебно третирање злочина мржње делује као једини исправан и функционалан начин решавања проблема неједнакости у демократским земљама. Да би се то функционално остварила различитост, она мора да буде контролисана формалним методама у којима ће мржња у злочинима мржње бити препозната као политичка и квалификативно другачија од побуда одређених као околности за одмеравање казне. Неконтролисана нетрпељивост карактеристична за транзициона друштва представља додатну потребу за развојем рационалног плурализма и елиминацијом егзистичне тежње сингуларистичког друштва једнаких као истих. Ауторка је виђења да са прикладним третирањем злочина мржње различитост постаје квалитет једнакости.

Кључне речи: злочин мржње, инкриминација, теорије правде, једнакост, различитост, околност, политичка мржња, Република Србија

Важност законског третирања злочина мржње полази од поставке да је у питању посебно опасан противправни акт мотивисан ставовима којима се дерогирају основне вредности савременог друштва виђених у

* danijelabar@gmail.com / dbarjaktarovic@fepps.edu.rs

једнакости грађана, толеранцији и мирном саживоту. То је акт којим се реагује на различитост због тога што је различита. Иако теоријско одређење злочина мржње окупља велики број дефиниција,¹ оне се у најширем могу свести на то да се под њим подразумева противправни акт уперен против особе, имовине или организације, мотивисан мржњом према групи којој особа, имовина или организација припада због тога што је она различита или другачија од групе учиниоца дела.

Основни мотив злочина мржње је мржња проткана пред расудним ставовима учиниоца према одређеној групи. Другим речима, у корену злочина мржње налази се предрасуда према основним својствима групе чији се члан виктимизује,² а који се од групе којој припада учинилац злочина разликује по расној, националној или етничкој припадности, верским убеђењима, сексуалним преференцијама, телесним способностима, здравственом стању, социјалном пореклу или неком другом, личном, трајном својству. Чињеница да је припадност групи условљена постојањем трајног и личног својства показатељ је да припадници групе у њу нису укључени на рационалном нивоу, због чега је приликом третирања групе са позиција злочина мржње важно разграничити да се група не разуме као асоцијација, удружење, или скуп људи повезаних креираним идентитетом и заједничким интересима, већ је у питању веза условљена једнакошћу трајних и личних својстава. (Reidy, David A. 2004: 17) Припадници групе се природно повезују кроз особине које чине њихов лични идентитет, где више личних чини групни идентитет који се идентификује кроз суму личних. Из тог разлога напад на појединца у злочинима мржње представља напад на групу која лично и трајно својство генерише као квалитет различитости.

Како се конзектвентно реченом, као примарни објект чињења злочина мржње јавља група, аутори који се баве феноменом овог деликта, става су да чињењем злочина учинилац шаље поруку о непожељности присуства одређене групе у друштву због чега ова дела добијају и назив злочина поруке (Трипковић, Милена 2011: 39). Наиме, „[и]ако се непосредно врше према индивидуално одређеним жртвама, њихова сврха је да посредно пошаљу поруку друштвеној групи којој жртва припада и другим групама које се са том групом идентификују (или би могле да се идентификују). Жртва је у том смислу „безлична“ пошто само симбо-

¹ Примера ради вид: Ковачевић, Милица 2011: 93-94; Трипковић, Милена 2011: 39-40; Dunn, Peter 2-3; *Mason, Gail; Jacobs, James u Potter; Kimberly 1998: 11-16.*

² Најчешћа мета у чињењу злочина мржње јесу тзв мањинске групе. Под мањинским групама у овом раду подразумеваће се све групе чији се припадници по личном и трајном својству разликују од својстава припадника већинске групе. Више о овоме Peggy, Barbara (2005/06): 128

лише сопствену групу, док путем ње учинилац шаље поруку свим осталим члановима групе.“ (Трипковић, Милена 2011: 39-40) Порука коју шаље учинилац злочина мржње свој крајњи домет не остварује у оквирима групе, већ она има ширу социјалну димензију представљајући својеврстан захтев за уклањањем одређене групе из друштва и њеног третирања као непожељне и недобродошле. Стога, не чини се претенциозним закључак да се злочини мржње појављују у неједнаким, нетолерантним, дискриминаторним, нехармоничним и нестабилним друштвима у којима олако неформална, друштвена контрола контролише државну. Због тога се у друштвима која налазе у транзиционом ходу, а услед историјске подложности преласка у контролисана и нетолерантна друштвена окружња, ствара додатна нужност инкриминације злочина овог карактера.

У складу са тим, на територији Републике Србије 24. децембра 2012. године донет је Закон о изменама и допунама Кривичног законика³ према коме се злочин мржње третира као посебна околности за одмеравање казне, али не и засебно кривично дело. Наиме, чланом 6. Закона о изменама и допунама у кривично законодавство Р. Србије злочин мржње је унет као обавезна отежавајућа околност одређена на следећи начин: „Ако је кривично дело учињено из мржње због припадности раси и вероисповести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета другог лица, ту околност суд ће ценити као отежавајућу околност, осим ако она није прописана као обележје кривичног дела.“ Разлог приказаног одређења дат је Објашњењима Предлога Закона о изменама и допунама Кривичног законика где стоји: „Чланом 6. Закона уводи се обавезна отежавајућа околност за кривична дела учињена из мржње. Полазећи од релевантних међународних докумената циљ нове одредбе члана 54а Кривичног законика јесте да се обезбеди строже кажњавање, а тиме и појачана кривичноправна заштита у односу на поједине посебно рањиве друштвене групе чији су припадници жртве различитих кривичних дела која се врше из мржње због те припадности. Иако је у члану 54. Кривичног законика у оквиру општих правила о одмеравању казне већ предвиђено да ће суд приликом одмеравања казне у обзир узети и побуде из којих је дело учињено, па према томе и мржњу, та одредба је уопштена и не говори експлицитно о мржњи као отежавајућој околности (и то по наведеним основима), нити је прописује као обавезно отежавајућу околност што је учињено у одредби члана 54а Кривичног законика.“⁴

³ Службени гласник РС бр. 121/2012

⁴ Предлог доступан на: <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/4108-12.pdf> 11.02.2013.

Подложно полемици у Објашњењима предлога јесте изједначавање мржње којим се чини злочин мржње са личним побудама одређених чланом 54. Кривичног законика из разлога што се приказаним третирањем дерогира карактер мржње из злочина мржње.⁵ Као што ћемо у каснијим деловима рада видети, мржња којом се чини злочин мржње је политичка мржња која је због своје суштинске формулације у „ја-члан групе“ односу другачија од мржње засноване на личном, „јати“ односу карактеристичним за околности из члана 54. Због посебне социјалне тежине коју напад на припадника групе има, потреба за јасним, прецизним и потпуним законским одређењем самог злочина представља друштвени императив. Из тог разлога, инкриминација злочина мржње као отежавајуће околности како је то предвиђено у Закону о изменама и допунама, уместо инкриминације злочина мржње као посебног кривичног дела представља својеврсни наставак савремене дискриминације припадника, најчешће, мањинске или маргинализоване групе и овој димензији дисфункционално искоришћавање државног капацитета.⁶

Како се функционалне димензије државног капацитета разликују од дисфункционалних према начину односа према проблемима, где прва решава, а друга генерише проблеме,⁷ инкриминација злочина мржње као отежавајуће околности делује као потенцијални генератор проблема у области имплементације и слаба компензација за узроковану неједнакост, а држава као пристрасни миротворац. Иако је важећа поставка да је демократска влада „слободна да у одређеном дијапазону политичких позиција бира ону за коју држи да је сабразна њеној ’верификативној’ идеолошкој поставци“ (Стојановић, Ђорђе и Ђурић, Живојин 2012: 282) релативизација ове поставке може да послужи као одступница од обавезе државе да осигура слободу и слободно делање свим својим грађанима.

⁵ Постоје аутори који на теориском нивоу потврђују ову сличност сматрајући да се тип мржње из злочина мржње може повезати са ниским побудама при чему уколико ниске побуде подразумевају користољубље, освету, извршење или прикривање другог злочина, љубомору, онда се ово значајно разликује од мотива за учињења злочина мржње. Више о томе вид. Ђурић, Јован 2011: 30-31.

⁶ Према Ђ. Стојановићу и Ж. Ђурићу државни капацитет се на најопштијем плану може одредити „као способност за извођење функција, решавање проблема, те формулисање и реализацију циљева“ (Стојановић, Ђорђе и Ђурић, Живојин 2012: 129), али и као „способност за ефективно и ефикасно одржавање и обављање типски одређених задатака.“ (Ибид) У овом раду, капацитет смо склонили да одређујемо у складу са првим предлогом.

⁷ Више о односу функционалне и дисфункционалне државе види у Стојановић, Ђорђе и Ђурић, Живојин 2012: 187-191.

Свака врста такве одступнице представља корак уназад од напретка учињеног под утицајем теорија правде (*theories of justice*), где, према Дворкину (*Dworkin*), на пример, држава све своје грађане треба да третира са једнаким обзиром и бригом. (Dworkin, Roland 1977: 272-273) У околностима када је захтев за једнаким третирањем негиран непризнавањем квалитета различитости, Дворкин уводи идеју о праву на разликовање као људском праву (Dworkin, Roland 1977: 273-274). Иако би формално етаблирање права на различитост представљало радикалан корак, његова практичка реформулација кроз захтев за толеранцијом комплементарна је концепту „демократске једнакости“ (*democratic equality*) Елизабет С. Андерсон (*Elizabeth S. Anderson*). Према овом концепту демократска једнакост представља принцип који се заснива на једнакој расподели са посебним освртом на једнаке могућности. „Демократска једнакост гарантује свим грађанима обавезаних законом ефикасан приступ друштвеним условима њихове слободе у свако доба. Она оправдава расподелу потребну да обезбеди ову гаранцију прилагођавајући је потребама грађана у демократској држави. У таквој држави, грађани се обраћају једни другима по основу својства једнакости, а не инфериорности.“ (Anderson, Elizabeth S. 1999: 289).

У окружењу које до краја не санкционише злочин мржње, изостанак ефикасне и потпуне слободе приступа припадника виктимизованих група друштвеним условима елемент је деградације друштва и корак ка развоју демократске неједнакости. Из тог разлога, у друштвеним условима у којим само друштво почиње да креира неједнакост насилном хијерархизацијом и контролисаном виктимизацијом појединих чланова, држава мора да преузме контролу и реагује на начин којим ће у потпуности изопштити узрок неједнакости, те свим слободама дати једнаку потенцију. Неформалну друштвену санкцију припадника одређених група која се кроз злочине мржње испољавају у скривеној, држава треба да у јавној арени јасном законском формулацијом формално санкционише. Из тог разлога, мишљења смо да начин на који је инкриминација злочина мржње урађена у Р. Србији, представља својеврсно заташкавање проблема и његово недовољно конституисање. У наставку рада кроз приказ радњи, учинилаца, начина чињења злочина мржње, жртви, као и објашњења карактера мржње приказаћемо да нормативна трансформација злочина мржње у отежавајућу околност и нетретирање злочина мржња као засебног кривичног дела не представља довољно функционалан одговор државе на проблеме друштва у Републици Србији.

Карактеристике злочина мржње

Раније смо истакли да под злочином мржње сматрамо противправни напад на особу, имовину или организацију, мотивисан мржњом због предрасуда према групи којој особа, имовина или организација припада, а која је различита од групе учиниоца кривичног дела.⁸ „Судећи по дефиницији, сваки деликт мржње има три конститутивна елемента: противправни акт (различити облици и степени озбиљности правно санкционисаних понашања), мотив мржње као доминантни разлог за извршење дела и припадност жртве одређеној друштвеној групи према којој је мржња учиниоца уперена.“ (Трипковић, Милена 2011: 39)

а) Под противправним актом у злочину мржње подразумева се чињење радње већ прописаног, паралелног, кривичног дела. То су дела, примарно, из групе кривичних дела против живота и тела и кривичних дела против имовине; мада злочини мржње могу да буду чињени радњама из групе кривичних дела против полне слободe, части и угледа, и опште сигурности људи и имовине. Примера ради, злочин мржње може да буде учињен наношењем тешке телесне повреде физичком лицу, али и паљењем верског објекта. С обзиром на везаност злочина мржње за радње већ инкримисаних кривичних дела, ово кривично дело у одређеном сегменту добија фантомски карактер због перцепције њега као симулакрума постојећег злочина. Међутим, битно је разумети да код инкриминације злочина мржње не долази до вивисекције важећег законодавства; напротив, ради се у томе да радња представља физичко уобличавање мржње, при чему се суштина злочина мржње не налази само у фактичким, већ социјалним последицама по жртву и психолошким по учиниоца. Тако „злочини мржње се разликују од паралелних кривичних дела, како због наступљене штете, тако због менталног стања учиниоца. Природа повреде коју трпи директна жртва злочина мржње превазилази штету која наступа чињењем паралелног кривичног дела. Шта више, злочини мржње наносе видљиву штету широј циљаној групи као и друштву уопште. Паралелна кривична дела не наносе тако широку повреду друштва у целини.“ (Lawrence, Frederick M 1994: 5) Додатно, инкриминација злочина мржње захтева промену става о побуздама чињења паралелних кривичних дела, јер у њима мржња представ-

⁸ У Иницијативи YUCOM-а и ГСА, на пример, овај злочин се дефинише као „Свако кривично дело из Кривичног законика учињено према било ком лицу или групи лица из мржње засноване на раси, боји коже, етничкој или националној припадности, вероисповести, политичком или другом убеђењу, језику, полу, сексуалној оријентацији, родном идентитету, старости, здравственом стању, инвалидитету, образовању, друштвеном положају, социјалном пореклу, имовном стању или неком другом личном својству“; супра5. 254

ља кључан елемент и основни порив чињења. На практичком нивоу, то значи да, рецимо, у чињењу злочина мржње крађом, одузимање туђе имовине није мотивисано стицањем противправне имовинске користи, већ је по среди напад на имовину припадника одређене групе са намером повређивања припадника групе, због припадности тој групи, а са крајњим циљем слања поруке о непожељности групе у друштву.

б) Иако паралелност радње злочина мржње са другим кривичним делима може да унесе одређену забуну, због тежине доказивања мржња представља далеко најпроблематичнији од три конститутивна елемента злочина мржње. Без обзира на то што постоје одређена дела за која је лако доказати да је у питању мржњом мотивисан злочин (нпр. спаљивање Бајракли џамије у Београду, 2004. године),⁹ у већини случајева проблем доказивања је опште присутан.¹⁰ Примера ради, доказати да је неко лице нанело тешку телесну повреду другом лицу због његове припадности одређеној групи, подразумева доказивање да је у тренутку учињења злочина учинилац исти учинио на рационалном нивоу вођен мржњом према групи којој жртва припада, а не побудама личног карактера. У циљу решавања проблема доказивања да је деликт изазван мржњом, државе англосаксонског правног система у пракси су изнедриле тестове, као што су: i) тест дискриминације у селекцији жртве,¹¹ ii) тест селекције групе,¹² и иiii) тест очигледне манифестације непријатељства.¹³ С обзиром на крајњи резултат свих тестова, суштина се изражава у, својеврсном, нео-облику Франкове формуле, питањем о вероватности учињења деликта да жртва није припадала или се није претпостављало да припада одређеној групи.

ц) Као трећи елемент злочина мржње издваја се припадност жртве одређеној групи. На дискурзивном нивоу код овог елемента злочина мржње уочава се дуални карактер, што представља значајан спецификум. Наиме, у питању је двослојност објекта над којим се чини кривично дело. Као непосредно видљиви и директни објект кривичног

⁹ Податак о паљењу Бајракли џамије доступна на <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/244735/Nastavak-sudjenja-za-paljenje-Bajrakli-dzamije>, 18.08.2012.

¹⁰ Више и томе вид: Robinson, Paul H. 1992-1993/4: 613-615

¹¹ Жртва се виктимизује зато што и из разлога што припада одређеној групи, вид. Lawrence, Frederick M 1994: 37.

¹² Напад је усмерен ка групи услед постојања предрасуда и стереотипа о одређеним групама, а за жртву се верује или претпоставља да припада датој групи вид: Mason, Gail:9

¹³ Манифестно показивање мржње остварује се непосредно у току чињења кривичног дела. Примера ради, пред судом у Аустралији у случају Р в Лондесброугх (Andrew Mark), манифестним показатељем злочина мржње сматрале су се речи „fucking Paki ... fuck out of our coutry ... И will fucking shoot you, paki bastard, go home.“ вид. Mason, Gail: 10.

дела истичу се физичко лице, имовина и/ или организација, јер се над њима чини противправни акт, док је примарни и индиректни објект злочина мржње група којој директни објект припада. Да би припадници одређене групе били виктимизовани, учинилац кривичног дела мора да има одређени однос према датој групи. Иако у систему група једне државе постоји низ група са којима се лица идентификују према личним и трајним својствима, нису све групе у друштву угрожене злочином мржње, нити их све треба заштитити законом. Са позиција злочина мржње, стога се, као једно од најважнијих питања поставља питање утврђивања група којима је потребна законска заштита.¹⁴ Законодавац је на територији Републике Србије Законом о изменама и допунама Кривичног законика као такве препознао групе које се међусобно разликују према раси, вероисповести, националној или етничкој припадности, полу, сексуалној оријентацији и родном идентитету другог лица. Ова селекција кореспондира са доступним подацима, јер алтернативна статистика показује да се као жртве различитих облика дискриминације на територији Р. Србије најчешће јављају Роми, жене, инвалиди и ЛГБТ популација,¹⁵ док се у Извештајима Комесара Савета Европе спомињу Роми и ЛГБТ популација као типичне жртве злочина мржње.¹⁶ Прикладан избор заштићених група у законском решењу показатељ је парцијално функционалног решавања проблема. Наиме, услед доброг избора група који је учинио законодавац спречена је дисперзија државног капацитета кроз беспотребну протекцију невиктимизованих група, док се оперативном селекцијом група фокус ставио на најрањивије сегменте друштвене неједнакости.

Сам избор група представља тек део препознавања проблема, јер у односима нетолеранције, иако најчешће, мржња није искључиво усмерена од већинске ка мањинским групама.¹⁷ Наиме, иако је однос активног и пасивног субјекта у злочину мржње најчешће такав да је активни субјект припадник већинске, а пасивни мањинске групе, ова подела улога није доследна. Услед тога, суштина инкриминације злочина мржње није у заштити појединих група, већ основних вредности друштва као заједнице једнаких. У том низу, као пасиван субјект може да се јави и

¹⁴ Више о томе, вид: *Nate Crime Laws – A Practical Guide*, ОСЦЕ и ОДХИР, 39-40, доступно на: <http://www.osce.org/odihg/36426?download=true>, 18.08.2012.

¹⁵ Вид: Организација за европску безбедности и сарадњу (ОЕБС) и Центар за истраживање јавних политика 2011: 11.

¹⁶ Извештај Томаса Хамарберга, комесара Савета Европе за људска права, Након посете Србији 12. до 15. јуна 2011, доступно на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1852957>, 17.02.2013.

¹⁷ Посебно од односима на територији Републике Србије, развоју мржње и дубљој политичкој позадини види Деспотовић, Љубиша и други (2010).

припадник већинске групе,¹⁸ али и активни и пасивни субјект могу бити припадници истоврсних или разноврсних мањинских група. Примера ради лице које је мањина према етничкој карактеристици може да буде учинилац злочина мржње према лицу које је припадник друге мањинске етничке групе (истоврсно) или другачије сексуалне оријентације (разноврсно).

Због посебности психичког односа између припадника различитих групација, рационалности и трајности мржње којом лица „комуницирају“, у литератури су се издвојила четири појавна облика чињења злочина мржње. Ти облици су: а) Из забаве – учиниоци су младе особе, махом малолетници, који лакшим кривичним делима изражавају свој став који имају према групи којој припада жртва, б) Из одбране – злочин мржње се чини јер се учинилац осећа угроженим постојањем одређене групе. Сматра да дата група својим постојањем угрожава његова права,¹⁹ ц) Са задатком – решавање проблема насталих саживотом са припадницима одређене групе, учинилац се осећа одговорним да проблеме сам реши, д) Из одмазде – раније учињен злочин мржње од стране припадника групе чији је жртва члан. (Трипковић, Милена 2011: 40-41)

Услед високог степена агресивности који прати злочине мржње, као њихови учиниоци на територији Републике Србије најочекиванији су припадници ултрадесничарских организација и навијачких група.²⁰ Међутим, то је предрасуда коју има друштво, јер истраживања у Сједињеним Америчким Државама показују да су учиниоци најчешће млади, бели мушкарци, без ранијих веза са криминалом, или припадности одређеној криминалној групи, старости од 14 година.²¹ Чињеница да ови деликти нису изоловани, насилни инциденти чињени од стране лица са маргина социјалног екстрема,²² усложњава опасност од злочина мржње смештајући га унутар свих лествица и слојева у друштву. Неконтролисана нетрпељивост која ескалира у мржњи последица је изолованости рационалног плурализма²³ и егоистичне тежње ка сингуларистичком друштву једнаких као истих.

¹⁸ Примера ради случај Фергусон(1993), више о њему вид: Трипковић, Милена 2011:44-45

¹⁹ У овом облику посебно, злочини мржње потврђују се као вид екстремистичког понашања. Више о томе вид: Ђорић, Марија Р, 2012: 55-62

²⁰ Сличан став изнешен је Извештају Томаса Хамарберга, комесара Савета Европе за људска права, Након посете Србији 12. до 15. јуна 2011, доступно на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1852957>, 17.02.2013.

²¹ Више о томе вид: http://www.sagepub.com/upm-data/33775_4.pdf, 18.08.2012.

²² Више о томе вид: Wang, Lu-in 2002: 8-16

²³ Идеја рационалног плурализма преузета из: Rawls, John 2001: 3-5

У функцији коњуктуре са ставом о тежњи ка друштву истих, истраживања показују да лица једном нападнута актом који је последица злочина мржње свој сопствени идентитет подводе критици, започињу процес самоокривљавања и губе самопоштовање, јер нису исти онима који теже њиховој изолацији. (Wang, Lu-in 2002: 43) Последице по жртву, амерички аутори, пореде са последицама сексуалног и физичког злостављања у детињству, чиме већ сами припадници групе или група себе почињу да посматрају као неједнаке и недорасле друштву. Пропуст друштва да комуницира са жртвама ствара осећај изолованости, примарно због тога што обележје чланова групе није нешто што може тек тако да се промени. (Dunn, Peter: 4-7) Поред пропуста друштва да комуницира, пропуст државе да до краја регулише односе између чланова и неформалну хијерархизацију искорени, додатни је показатељ слабости државног капацитета којим се наставља процес обољевања социјалних односа. До краја неизлечени односи пролонгирају политику конституисања нестабилног друштва грађеног од несигурних грађана и урођеног у дубоку дисфункционалност и неједнаку дистрибуцију потенција између самих ситизена.²⁴ Због тога, засебна инкриминација мржње у оквирима злочина мржње, нужна је претпоставка развоја социјалне кооперације, јер поистовећивање мржње са побудама нижег степена, на начин на који је то учињеном у Закону о изменама и допунама, негира социјалност и политичку димензију деликта, већ га смешта у оквиру приватног. Ради бољег разумевања мржње у оквирима злочина мржње, у следећем делу рада анализираћемо њен карактер и неке од начина манифестације на територији Републике Србије.

²⁴ С обзиром на значајну улогу коју у обезбеђивању једнаких услова има држава, пропуст засебног инкриминисања злочина мржње на територији Р. Србије објашњава се немогућношћу потпуног испољавања државног капацитета и немогућношћу политике решавања проблема услед транзиционог хода и карактера слабе државе. Према Стојановићу, Ђурићу и Деспотовићу „Социјална структура утиче на политику како на највишем нивоу тако и на имплементацију државне политике на далеко нижим нивоима, тамо где социјална структура није обележена моћницима или тамо где су они ослабљени, државне вође имају веће шансе за пласман одређених државних правила и стварање канала за широку и одрживу политичку подршку. У том контексту, државе „трећег света“ су, поред значајног присуства у такорећи целом друштву и евидентних развојних економских промена, остале слабе (то јест неспособне да у потпуности испуне четири задатка: пенетрацију у друштво, регулисање друштвених односа, екстраховање ресурса и додељивање ресурса на унапред утврђен начин) зато што су дифузни делови друштва задржали своју снагу, локални ниво је сачувао способност да буде препрека испољавања државном нивоу. Локалне елите желе да сачувају своју зону контроле, док држава жели да прошири зону свога утицаја. Све у свему, за разлику од слабих држава које то чине далеко мање ефикасно, јаке државе, по Мигдалу, нагласимо то још једном, реализују већу друштвену контролу и могу убедити или принудити друге социјалне агрегате да прихвате „званичну“ варијанту закона.“ Стојановић, Ђорђе и други (2011): 22

Мржња и злочини мржње на територији Републике Србије

Иако постоји неодређен низ основа по ком човек може да осећа мржњу, битно је нагласити да се она, најчешће, не показује кроз насиље. (Nassauer, Anne 2011: 199) У мржњи која, пак, прераста у насиље, битно је разграничити привремену, конкретизовану мржњу, која се брзо појављује и ствара унутрашњу нужност за физичком манифестацијом да се трансформише у рефлексно понашање; од мржње која је трајна, симболичка, политичка мржња условљена односима међу групама. (Nassauer, Anne 2011: 200-201) Друга се везује за злочине мржње. Међутим, ту мржњу није лако препознати. Неки научници, попут Барбаре Пери (*Barbara Perry*), примећују да први проблеми у разумевању злочина мржње почињу на дискурзивном нивоу, јер је сам термин злочин мржње пун дилема и потешкоћа. Она каже „(л)аици, као и професионалци и научници имају обичај да га разумеју исувише букално, обично инсистирајући да сви (насилни) злочини су „везани за мржњу“, или супротно, да учиниоци не морају нужно да 'мрзе' своју жртву.“ (Perry, Barbara (2003): 2) Истина је да код злочина мржње, иако наизглед постоји посебна важност мотива, мотив не може да се разуме у класичном смислу те речи. Како Перијева примећује код злочина мржње посебно су важни канали на основу којих „ова посебна врста насиља каналише релативне конструкције идентита, у оквирима посебних односа моћи. Ово нам омогућава да схватимо да предрасудама мотивисано насиље није 'абнормално' или 'атипично' у већини Западних култура, већ је природан наставак расизма, сексизма и хомофобије која се махом приписује уз привилегије стечене расним и родним разликама.“ (Perry, Barbara (2003): 8-9) У трипартитној структури насиља *ја-слични мени-они други* насиље би морало да се дешава у непрекинутом кругу, јер због трајности личних својстава својстава која „изазивају“ насиље, не постоји могућност излаза из односа идентитета и угрожености. Међутим, у спровођењу социолошких и психолошких истраживања, научници су показали да је за испољавање насиља мотивисаног мржњом нужно постојање тзв. окидача који се манифестују у посебним околностима стреса. (Nassauer, Anne 2011: 203-211)

С друге стране, без обзира на нужност окидача, чињеница о укорењености мржње међу припадницима различитих група јасан је показатељ друштвених аномалија. Да би држава могла адекватно да санкционише креирану друштвену селекцију, злочин мржње би требало јасно разграничити од других кривичних дела и мржњу коју он генерише квалитативно разграничити од других. Непотпуност разграничавања мржње води неразумевању деликта, што доводи до суштинског неразумева-

ња карактера самог злочина.²⁵ Битно је знати да је мржња у злочину мржње дуготрајна, да она титра у учиниоцу, да је део његовог идентитета, да није изазвана пригодном спортском приредбом, неким јавним догађајем који утиче на најповршнија патриотска или непатриотска осећања, да она нема везе са страшћу, већ је део учиниоачевог односа према одређеној групи, односно групама. Према Карол Шефилд (*Carole Sheffield*) „Мржњом подстакнуто насиље је мотивисано социјалним и политичким факторима и учвршћено системом веровања које (покушава да) легитимизује такво насиље ... Оно показује да је лично политичко; да такво насиље *није* серија изолованих аката насиља већ последица политичке културе која додељује права, привилегије и престиж сходно биолошким и социјалним карактеристикама.“ (Perry, Barbara 2005/06: 127)

Разумевање мржње као социјалног и политичког проблема уочено је на територији Р. Србије где се као индикатор свести о континуираној присутности мржње показује у забрани говора мржње у следећим документима: Устав Републике Србије,²⁶ Закон о радиодифузији,²⁷ Закон о оглашавању,²⁸ Закон о јавном информисању,²⁹ Кривични законик.³⁰ Разјашњења ради, под говором мржње подразумева се „изражавање које садржи поруке мржње или нетрпељивости према некој расној, националној, етничкој или верској групи или њеним припадницима. Према новијим схватањима, говор мржње обухвата и говор који је усмерен у циљу произвођења мржње и нетрпељивости према полу и сексуалној опредељености, а све чешће овај појам обухвата и нетрпељивост према различитом политичком и другом мишљењу као и националном и друштвеном пореклу.“ (Комитет правника за људска права YUCOM

²⁵ Пример за то је реакција на сукоб који је настао за време утакмице младе репрезентације Србије и Енглеске, државни секретар Министарства правде, Данило Николић, изнео је своје виђење поменутог догађаја као манифестацију злочина мржње. Иако подржавам идеју сузбијања сваког вида организованог насиља, у речима господина Николића да је „Живот је изнедрио потребу државе да не буде слепа и gluva за проблем који је очигледан и држава не може другачије да се бори, поготово против тако ирационалних поступака група и појединаца“, те да сазнање да „да неће моћи да се ублажавају казне, односно, да ће казне бити оштрије јер је то обавезна отежавајућа околност, онда ће се и сами уздржавати и питати да ли ће учествовати у скупинама тих који врше дела мотивисана мржњом“, говори о основном неразумевању мржње као дела злочина мржње, јер је самим Закоником таква мржња већ интегрисана у кривично дело 344а Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу. <http://www.slobodnaevropa.org/content/raszam-na-srpskim-fudbalskim-stadionima/24742866.html>, 15.02.2013.

²⁶ Вид. Сл. Гласник РС, бр. 98/2006

²⁷ Вид. Сл. Гласник РС, бр. 41/2009

²⁸ Вид. Сл. Гласник РС, бр. 79/2005

²⁹ Вид. Сл. Гласник РС, бр. 41/2011

³⁰ Вид. Сл. Гласник РС, бр. 111/2009

2007: 2) Он се додатно схвата и као облик којим се изражава став „тако да обухвата све облике изражавања који шире, подстичу, промовишу или оправдавају расну мржњу, ксенофобију, антисемитизам и друге облике мржње засноване на нетолеранцији, укључујући нетолеранцију исказану агресивним национализмом и етноцентризмом, дискриминацију и непријатељство према мањинама, мигрантима и лицима мигрантског порекла.“ (Извештај Томаса Хамарберга, комесара Савета Европе за људска права, Након посете Србији 12. до 15. јуна 2011). Иста мржња се код злочина мржње уместо кроз вербални емитује кроз физички напад. Међутим, без обзира на идентичност мржње у говору и злочину мржње, на територији Р. Србије се злочин мржње парцијално третира и непотпуно инкриминише. Једна од претпоставки парцијалног третирања може да буде у недовољној одређености злочина и мржње на дискурзивном нивоу. С обзиром на чињеницу да се услед важности коју дискурзивитет има у савременом свету, проблем који креира опреку разумевању је и етимолошког карактера узрокован терминолошким одређењем злочина мржње у Законику као “злочина из мржње”. Наиме, када дело чинимо из мржње реферишемо ка тривијалности побуда личног карактера одређених чланом 54. Кривичног законика. Виђења смо да због терминолошке недораслости законског решења у Р. Србији, долази до забуне у карактеризацији мржње, јер се адресирањем овог кривичног дела као кривичног дела из мржње ублажава суштина деликта, док је ово дело уствари манифестација мржње. Како паралела мржње у злочину мржње - говору мржње не може да се негира, аналогично закључујемо да уколико је термин говор мржње, терминолошки би прикладније и злочин из мржње одредити као злочин мржње. С друге стране, номинално одређење деликта као злочина из мржње представља погоднији термин за садашње законско решење, јер је лингвистички прикладније злочин из мржње, у односу на злочин мржње, третирајући као околност.

Из реченог је видљиво да је процес избора облика третирања проблема одраз начина реаговања државе на одређене потешкоће, али и последица (не)спремности државе да искористи све капацитете и проблем препозна или игнорише. Овај процес је, додатно, везан за континуитет претходних начина решавања проблема, појављујући се као резултат традираних механизма решавања. У односу према злочинима мржње на светском нивоу се, сходно елементима функционалности и спремности државе да регулише проблеме издваја неколико начина законског третирања, које у различитим друштвеним и историјским условима обезбеђују бољу или мање прикладнију заштиту групама инкриминисаних деликтима.

Начини законског третирања злочина мржње

У свету постоје три основна начина законског третирања злочина мржње, при чему избор оног правог зависи од друштвених потреба, степена угрожености група у друштву и традиције у инкриминасању противправних аката узоркованих посебним мотивима. Та три основна начина су: а) прописивање злочина мржње као тежег облика за већ постојећа кривична дела, б) предвиђање злочина мржње као отежавајуће околности, и ц) прописивање злочина мржње као засебног кривичног дела.

а) Прописивање тежег облика за већ постојећа кривична дела, представља најбезболнији пут интеграције мржње у кривично законодавство неке државе. Примера ради, у Западној Аустралији, злочин мржње је интегрисан у законодавство на дати начин. Сходно том методу, претпоставља се да деликт уколико чињен из мржње бива строже санкционисан у односу на деликт учињен без предрасудног става. Тако кривично законодавство Западне Аустралије за лаку телесну повреду учиниоцу предвиђа казну у максималном обиму од годину и по дана затворске казне, док у околностима када је лака телесна повреда подстакнута мржњом према групи којој припада директна, жртва суд може да изрекне казну затвора у трајању до три године. (Mason, Gail: 5) Инкриминацијом злочина мржње на овај начин, радња кривичног дела одмах постаје видљива, јер изостаје паралалени сегмент противправног акта. Међутим такав метод легислативе представља полурешење због губитка идентитета злочина мржње и његове мутације у тежи облик постојећих кривичних дела. Додатно, овим начином законског третирања изостаје видљиво реаговање државе на проблем конституисања неформалне друштвене хијерархизације условљене чињењем злочина мржње.

б) Предвиђање злочина мржње као отежавајуће околности, представља најшире прихваћен начин законског третирања овог деликта. Као и претходни и овај начин је лако прихватљив, али практично тешко применљив. Наиме, непостојање тачног критеријума у испољавању мржње, неодређеност кривичних дела која могу да буду учињена са мржњом, као и додатно оптерећивање субјеката процеса условљава релативизацију важности инкриминације злочина мржње као чувара вредности друштва. Поред тога, злочин мржње третирањем на овај начин губи карактер кривичног дела, док мржња постаје само једна од околности у судском одмеравању санкције учиниоцу конкретног кривичног дела. Ово је начин на који је злочин мржње уведем у систем норми Р. Србије. Иако наш законодавац мржњу као околност издваја у

односу на остале околности предвиђене чланом 54 Кривичног законика третирајући је као обавезну отежавајућу околност, с обзиром на специфичност дате околности остаје да се разјасни неколико основних питања. Наиме, чињеница да се мржња третира као обавезна отежавајућа околност потврда је да уколико је противправни акт узрокован мржњом према одређеним групама, та околност никад не би могло да буде виђена као олакшавајућа околност, као и да утврђивањем да је кривично дело мотивисано овом посебном категоријом околности, суд по утврђивању постојања мржње казну мора да одреди ближе посебном максимуму. Нејасно је да ли приликом одмеравања казне мржња може да буде комбинована са околностима из члана 54 Кривичног законика, односно да ли се приликом одмеравања казне када се утврди постојање мржње она третира као ексклузивна или једна од околности у конкретном одмеравању казне. Уколико је ексклузивна, можемо рећи да је у питању посебни законски третман коју мржња из члана 54а добија у законским решењима Р. Србије и који је ближи стварном карактеру мржње из злочина мржње, док могућност комбиновања мржње са осталим околностима, посебност карактера мржњу своди на побуду и тривилизује је.

ц. Засебна инкриминација злочина мржње, као посебног кривичног дела јесте најрадикалнији, али и најкомплетнији метод увођења злочина мржње у законодавство. Проблематично са овим типом инкриминације је у неодређеној разноврсности радњи и недовољној одређености паралелних кривичних дела која могу да буду чињења из мржње. Замерка у научним круговима је што се преузимањем класичних дела и њиховом реформуалцијом у злочин мржње врши подела популације на групе, те се тиме насилно уводи групни идентитет. (Reidy, David A. 2004: 20) Мора се замерити овом ставу да представља вансоцијалну замерку која занемарује да инкриминација злочина мржње долази као реакција на дешавања у друштву, чиме она не може да буде узрочник раслојавања. Ово је важан метод инкриминације јер, прво засебном инкриминацијом држава шаље поруку о нетолерисању понашања која могу да доведу до раслојавања у друштву и потиру односе једнакости међу чланова. Друго, чланови друштва пуном освешћеношћу о постојању злочина мржње могу да унутар својих микро и медиум средина рационалну мржњу склоне као неприхватљив метод регулисања друштвених односа. Трећи, злочин мржње фигурира као засебан злочин чиме му се потиру раније проблематизован фантомски карактер симулакрума других кривичних дела. Четврти, превенција у чињењу злочина мржње инкриминацијом на овај начин може да буде потпуно регулисана. Пето, лакша је процесна примена злочина мржње.

Интересантно је да начин инкриминације злочина мржње као посебног кривичног дела представља легислативну традицију у Републици Србији. У питању је процес инкриминације деликата из периода 80-тих година двадесетог века, а условљених случајем Ђорђа Мартиновића. Наиме, господин Мартиновић је био Србин са Косова, кога су 01.05.1985. године на његовој њиви близу Гњилана припадници албанске националности набили на колац на чијем је врху била полиуретанска стаклена флаша. Том приликом Мартиновић је добио озбиљне унутрашње повреде, које су залечене тек након неколико оперативних захвата спроведених на територији Р. Србије, а потом и у Великој Британији.³¹ Као реакцију на поменуто дело 1986. године Скупштина Социјалистичке Републике Србије доноси Закон о изменама и допунама Кривичног закона СР Србије (Службени гласник СРС, бр. 39/86) којим одређује строжије казне за напад на живот, тело и имовину лица припадника другог народа, народности или етничке групе због припадништва том народу, народности или етничкој групацији. Таква кривична дела, иако не практично примењивана, брисана су Законом о изменама Кривичног закона Републике Србије из 1994. године (Службени гласник РС, бр. 47/94).³²

³¹ Више о случају: <http://www.riznicasrpska.net/istorija/index.php?topic=21.0>, 28.02.2013.

³² Члан 61-а: „Насиље којим се угрожавају слобода и права грађана, припадника другог народа, народности или етничке групе“: *Ко према другој изврши напад, тешко вређање, зостављање, принуду, 1) озбиљну претњу или друго насиље на начин или под околностима које изазивају или могу изазвати неспокојство или осећај несигурности или неправедности код грађана припадника другог народа, народности или етничке групе, казниће се затвором од једне до десет година. Истом казном казниће се ко загађује воду за пиће, земљиште, сточну храну 2) или воду, уништава засаде или шуму, заузима туђе земљиште, присваја, оштећује или уништава туђу имовину, изврши изнуду, уцену или други напад на имовину другог, или повреди гроб, гробље или друго место на коме се умрли сахрањују; 3) на начин или под околностима које изазивају или могу изазвати неспокојство или осећај несигурности или неправедности код грађана припадника другог народа, народности или етничке групе. Ако је извршењем дела из става 1 или 2 овог члана припаднику другог 3) народа, народности, или етничке групе са умишљајем нанесена тешка телесна повреда, или причињена имовинска штета већег обима, или је дело учињено у групи или у другом особито тешком случају, учинилац ће се казнити затвором најмање пет година. Ако је извршењем дела из става 1 или 2 овог члана припадник другог народа, 4) народности или етничке групе, са умишљајем лишен живота, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година или смртном казном. У одредбама Закона о изменама и допунама Кривичног закона Социјалистичке Републике Србије¹⁰, које су донете 17. октобра 1986. предвиђена су и друга кривична дела: „Посебни облици угрожавања слобода и права грађана припадника другог народа, народности или етничке групе“ (чл.61 б) и „Угрожавање сигурности грађана припадника другог народа, народности или етничке групе, нападом на полну слободу“ (чл.61 в)., Референца у Тирилов, Јован 2011: 27-29*

Само уношење чланова, било је веома храбро, јер се управо 80-тих година на Западу будила свест о постојању и нужности регулисања злочина мржње. Иако назив чланова 61 а-ц Закона о изменама и допунама КЗ СРС није у себи носио назив злочин мржње, суштински заснованост деликта на мржњи према одређеној групи јесте оно што представља ово кривично дело. Битно за приметити јесте кад постоји воља за регулисањем проблема у друштву, постоји и иницијатива ка прикладној законској формулацији. Проблематично је што је до ефикасне законске реакције дошло када је био нападнут припадник већинске групе. Данас имамо ситуацију да постоје вишегодишњи напади на припаднике мањинских етничких група, нација, група хомосексуалне оријентације, а да у другој деценији 21. века законодавно тело Републике Србије парцијално реагује.

Како начином третирања држава сортира приоритете и хијерархизује проблеме, метод третирања злочина мржње на начин учињен Законом о изменама и допунама индикатор је негације обима проблема које мржња уноси у практички живот Р. Србије. Да би показали ширину проблема и нужност спровођења прикладне инкриминације злочина мржње, приказаћемо неке примере испољавања мржње и њихову укорененост у Републици Србији. Најтипичнији пример је догађај из 2010. године у селу Јабука код Панчева. Наиме, у овом селу које броји око 8500 становника, припадници српске националности, као већинске етничке групе, месец дана гађали су десетак ромских кућа, колико их има у селу, палили их, малтертирали суграђане и физички насртали на живот, тело и имовину припадника ромске популације, због убиства седамнаестогодишњег Дејан С. припадника српске националности, за чију смрт је осумњичен његов вршњак ромске националности. У том периоду неколико кућа је паљено, припадницима ромске популације забрањиван је сваки излазак из њихових домова и тражено њихово исељавање из села.³³ Иако је ово стање терора Министарство за људска и мањинска права окарактерисало као расизам, у суштини једномесечна дешавања у Јабуци била су облик чињења злочина мржње узрокованих нетрпељивошћу две етничке групације. Да је пред дешавања у Јабуци поред постојања свести о неетичности мржње као повода за злочин, постојала одређеност злочина мржње као погрешног, вероватно је да стање у селу не би могло да траје у поменутом временском континууму.

³³ Вид: <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/200431/Poverenica-za-ravnopravnost-Mirno-u-selu-Jabuka>, 13.08.2012. и <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/193933/Bacaju-kamenje-na-romske-kuce>, 13.08.2012. и http://www.slobodnaevropa.org/content/selo_jabuka_romi/2072393.html, 13.08.2012

Сама номиналистичка присутности злочина мржње, али не и његовог пребивања на реалистичком нивоу без потпуне законске подршке не би могла да буде довољан механизам регулисања овог проблема.

Да су злочини мржње реалност Р. Србије уочио је и Европски суд за људска права у Стразбуру, Француска (даље: Европски суд или ЕЦХР). У пресуди *Милановић против Србије*,³⁴ а у вези са сличним случајевима (*97 чланова Глдани конгрегације Јеховиних сведока против Грузије*,³⁵ *Опуз против Турске*,³⁶) Европски суд одредио је да „ако је насиље које је неко лице претрпело од приватних појединаца било мотивисано једном од основа које су наведене (или су подразумеване) у члану 14 [Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода], онда власти имају додатну позитивну обавезу да то кривично дело у истрази третирају као посебно тешко и озбиљно. Слично томе, ако власти знају или би требало да знају да је неко лице у опасности да буде жртва злочина мржње, оне имају додатну обавезу по основу члана 14 (сагледаног заједно са чланом 3 или, у зависности од случаја, са чланом 2) да предузму све разумне и делотворне кораке како би то лице заштитиле.“³⁷ Разлог зашто се поменути случај сматра злочином из мржње налази се у томе да је подносилац представке Европском суду, Живота Милановић, од 1984. године један од водећих припадника хиндуистичке заједнице Харе Кришна у Србији. Године 2000. господин Милановић почео је да добија претње телефоном, да би 2001. године обавестио полицију о томе да стиче утисак да те претње потичу од припадника локалног огранка екстремно десничарске организације под називом *Образ*. Живота Милановић је неколико пута нападнут од стране неидентификованих људи који би га посекали или уболи ножем. Почетак напада био је 2001. године, а напади су се наставили у лето 2005, 2006. и 2007. године, сваки пут увече, у близини стана његовог рођака у Јагодици. Сваки пут су г. Милановић или болница у којој му је пружена хитна медицинска помоћ пријавили инцидент полицији. Милановић је такође обавестио полицију да његови нападачи вероватно припадају локалном огранку те екстремно десничарске организације. Полиција је саслушала њега и изванредан број потенцијалних сведока и предузела је неке истражне радње, али није идентификовала учиниоце. Полиција је у својој архиви у неколико наврата забележила да је г. Милановић припадник “верске секте” и да има “чудну појаву”. У једном извештају из априла 2010.

³⁴ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-102252>, 13.08.2012.

³⁵ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80395>, 13.08.2012.

³⁶ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-92945>, 13.08.2012.

³⁷ Вид: Људска права у Европи, Правни билтен, 1/2011, 37, доступно на: <http://www.airecentre.org/data/files/bulletins/2011/S01.2011.pdf>, 13.08.2012.

године полиција је, сем тога, констатовала да се већина напада догодила некако у време великог православног верског празника, Видовдана, као и да је Милановић у медијима опширно говорио о инцидентима чиме је “наглашавао” своју верску припадност.³⁸ У својој одлуци Европски суд је анализирао нормативни оквир Р. Србије и ослонио се на мишљење Форума 18³⁹ који истиче нападе мотивисане недостатком верске толеранције у Р. Србији.⁴⁰ У коначном, Европски суд је донео закључак да једнакост третмана насиља без обзира на мотив, у овом случају мржњу, представља затварање очију пред специфичном природом аката који посебно разорно делују на основна људска права, те да неактивност по државе по том питању представља кршење Европске Конвенције о људским правима, због чега је Животи Милановићу доделио накнаду штете у износу од 10.000 евра.⁴¹

Из два приказана примера чињења злочина мржње на територији Р. Србије уочљиво је да је вишегодишње занемаривање постојања групних нетрпељивости условило у одређеним сегметнима ширу друштвену дискриминацију и развијање личног идентита јединке не према квалитетима које поседује, већ као оног што је другачије од традиционално непожељног. Како се добро организована друштва базирају на идеји друштва као правичног система социјалне сарадње,⁴² индикативни закључак је да у Р. Србији постоји немушта покорност државе пред друштвеним проблемима, а која је изазвана неуспехом конституисања три основне поставке правде и једнакости карактеристичних за добро организовану државу: 1) постојање јединственог концепта правде коју сви прихватају; 2) распоређеност механизма социјалне структуре (политичких и друштвених инситуција) на начин да узајмно подржавају принципе правде; 3) постојање осећаја за правду код свих грађана као метода за испуњавање права и дужности у друштву. (Rawls, John 2001: 9-10) Тек потпуним признањем злочина мржње као проблема, његовим освешћивањем и конституисањем као практичке реалности, држава би чинила прави корак у његовом елимисању, све остало представља дисфункционалну заштиту под велом сумњиве имплементације.

³⁸ Сиже случаја преузет са: <http://www.airecentre.org/data/files/bulletins/2011/S01.2011.pdf>, 37-39, 13.08.2012.

³⁹ Форум 18 представља хришћанску, норвешко-данску, веб и емејл иницијативу за остваривање права на слободу мисли, говора и веровања. Он сачињава аутентичне извештаја и презентује коментаре на ситуацију у државама совјетског блока, али и Турске и Србије.

⁴⁰ <http://www.forum18.org/Archive.php?query=&religion=all&country=53&results=10,13.08.2012>.

⁴¹ Вид: Пресуда у случају Милановић против Србије, пара: 97 – 101

⁴² Више о томе вид. (Rawls, John 2001: 9)

Потпуна инкриминација пут ка једнакијем друштву

Сходно изнетом, на територији Р. Србије постоји проблем негирања проблема неједнакости чланова, нетолерантности, неравноправности и нестабилности, а које кулминира чињењем злочина мржње и дерогацијом савремености друштва као заједнице једнаких. Изопштавањем злочина мржње започео би се процес успостављања правде прихватљиве свим чланова, која би уједно имала и функцију просветитељског и заштитног карактера, примарно из разлога што је раздор између група показатељ „имплозије“ друштва коју нерегулисани злочин мржње чини по заједницу. Наиме, као непотпуно регулисан, он у друштву остаје непознат и омогућен да се непрекидно самокреира креирајући на тај начин несигурност у друштву и својеврсну политичку аморалност.

Да би се достигла политички морална заједница, нужно је успоставити концепте једнакости и правде као примарне вредности самог друштва и сходно њима увести демократски прихватљиве политичке врлине. Према Ролсу политичке врлине друштва које своју експресију доживљавају кроз политички концепт правде као праведности остварују се као два типа: а) први која подразумева вредности једнаких политичких и грађанских слобода, друштво једнаких могућности, социјалне једнакости и реципроцитета; и б) други која служи као водич за адекватну примену основних концепата изражених у идеалима грађанства о слободи и једнакости грађанског друштва. (Rawls, John 2001: 91-92)

С друге страна одржавањем аморалности долази до друштвене патологије, која мржњу као снажан покретач социјалних односа препознаје и одржава. Потреба за физичком доминацијом међу групама показатељ је деволутивног друштва које у фашистичким тежњама за чистим друштвом негира квалитет различитости. Но, чињеница да у упоредном законодавству увелико постоји инкриминација злочина мржња, развијени методи скупљања података, центри за бригу о жртвама мржње, као и низ других институционалних оквира,⁴³ индикатор је свести влада и

⁴³ Вид. Dunn, Peter, 3-8. Додатно, на територији САД инкриминација злочина мржње започиње 80-тих година 20. века, а један од случајева прекретница представља случај Роднија Кинга ког су 1991. године претукла 4 бела полицајца и све то било је снимљено на видео траци. Када су 1992. године, 4 полицајца од стране потпуно беле пороте била ослобођена, довело је до тродневних уличних нереда у Лос Анђелесу, 55 мртвих и 2000 рањених људи. Касније је случај изведен пред федерални суд и Родни Кинг је добио вишемилионску одштету и јавно се проговорило о мржњом мотивисаном насиљу. То се поклапа са увођењем The Hate Crime Statistics Act (ХЦСА) у САД, који је требало да покаже статистику злочина мотивисаних мржњом, а који своју прву примену доживљава 1991. године. Измене овог Акта наступају 2009. године када се жртвама злочина мржње даје посебна, федерална заштита. О ХЦСА више види: Коваћевић, Милица 2011 и Ћирилов, Јован 2011.

народа света о потреби нормативног регулисања саживота група, као еволуције у елиминацији нетрпељивости.

Стога, процес потпуне инкриминације злочина мржње представљао би моментум одступања од *statusa quo* у ком се налази друштво на територији Р. Србије и потпуни раскорак са традицијом негације једнакости. Јер потреба контролисања друштвеног напретка коју чине агресивни појединци контролисањем виктимизованих група и њихових припадника, кроз потчињавање оном истом и негацијом различитости, манифестујући је кроз рационално и контролисано насиље, сегмент је који држава треба да формалним методама потпуно контролише, а не парцијално умири. Прихватањем инкриминације злочина мржње као дисконтинитета деволутивног друштвеног пута остварује се еволутивност у промовисању демократских вредности, одступање од транзиционог баласта и повратак на трасу раније законодавне историје Р. Србије у којој су традиране добре вредности.

Литература:

1. Anderson, Elizabeth S (1999): *What is the point of equality?*, Ethics Vol. 109, 2/1999.
2. Despotović, Ljubiša, Milašinović, Srđan, Jevtović, Zoran (2010): *Politički mit nacionalizma i antinacionalizama - izazov i savremena pretnja bezbednosti*, Nauka, bezbednost, policija br. 15, 3/2010.
3. Ćirić, Jovan (2011): *Zločini mržnje – američko i balkansko iskustvo*, Temida – časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu, 4/2011.
4. Dunn, Peter, *Uspostavljanje službi za podršku žrtvama zločina iz mržnje*, <www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=1450-66370403003D> 15.08.2012.
5. Dworkin, Roland (1977): *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, Boston.
6. Đorić, Marija R (2012): *Teorijsko određenje ekstremizma*, Kultura polisa br. 17, 1/2012.
7. Jacobs, James i Potter, Kimberly (1998): *Hate Crimes: Criminal Law and Identity Politics*, Oxford University Press, Oxford.
8. Komitet правника за људска права YUCOM, *Nacrt metodologije: Govor mržnje i zločin mržnje kao instituti međunarodnog i domaćeg prava*, Beograd, 2007, 2, dostupno na: http://www.yucom.org.rs/upload/vestgalerija_38_5/1198696141_GS0_Metodologija%20govor%20mrznje%20zlocin%20mrznje.pdf, 13.08.2012.
9. Kovačević, Milica (2011): *Zločini mržnje*, Temida – časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu, 4/2011.

10. Lawrence Frederick M (1994): *The Punishment of Hate Toward a Normative Theory of Bias-Motivated Crimes*, Michigan Law Review 5, dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=1007078>, 17.08.2012.
11. Lawrence, Fredercik M. (2006): 'The Hate Crime Project And its Limitations: Evaluating the Societal Gains and Risk in Bias Crime Law Enforcement', *Legal Decision Making in Everyday Life: Controversies in Social Consciousness*, <<http://ssrn.com/abstract=921923>> 18.08.2012.
12. Mason, Gail, *Hate Crime Laws in Australia: Are They achieving Their Goals?*, <<http://ssrn.com/abstract=1601624>> 15.08.2012.
13. Nassauer, Anne (2011): *From Hate to Collective Violence: Research and Practical Implications*, Journal of Hate Studies 9/2011.
14. Organizacija za evropsku bezbednosti i saradnju (OEBS) i Centar za istraživanje javnih politika (2011), *LGBT populacija i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji*, Beograd, dostupno na: <http://publicpolicy.rs/wp-content/uploads/2011/12/LGBT-populacija-i-reforma-sektora-bezbednosti.pdf>, 17.02.2013.
15. Perry, Barbara (2003): *Where Do We Go From Here? Researching Hate Crimes*, Internet Journal of Criminology, dostupno na: <http://www.internetjournalofcriminology.com/Where%20Do%20We%20Go%20From%20Here.%20Researching%20Hate%20Crime.pdf>, 25.02.2013.
16. Perry, Barbara (2005/06): *Semantics of Hate*, Journal of Hate Studies, 4/2005/06.
17. Rawls, John (2001): *Justice as Fairness: A Restatement*, The Belknap Press of Harvard Univeristy Press, Cambridge, Massachusetts, London.
18. Reidy, David A. (2004): 'Hate crime Laws: Progressive Politics or Balkanization?', *Civility and its Discontents: Civic Virtue, Toleration and Social Fragmentation* (ed: Sistare, Chris), University Press of Kansas, Kansas.
19. Robinson Paul H. (1992-1993): *Hate crimes: Crimes of Motive, Character, or Group Terror*, Annual Survey of American Law, New York School of Law, 1992-1993/4.
20. Rubenstein, William B. (2004): *The Real Story of U.S. Hate Crimes Statistics: An Empirical Analysis*, Tulane Law Review, 2/2004.
21. Stojanović, Đorđe, Đurić, Živojin i Despotović, Ljubiša (2011): *Konceptualni okvir za analizu državnog kapaciteta*, Srpska politička misao br. 32, 2/2011.
22. Stojanović, Đorđe (2012): *Anatomija savremene države*, Institut za političke studije, Beograd.
23. Tripković, Milena (2011): *Ekspanzija mržnje: osnovna obeležja masovnih zločina mržnje*, Temida – časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu, 4/2011.
24. Wang, Lu-In (2002): *Hate Crime and Everyday Discrimination: Influences of and the Social Context*, Rutgers Race and the Law Review, 4/2002.
25. Izvori:
26. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-102252>, 13.08.2012.
27. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80395>, 13.08.2012.
28. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-92945>, 13.08.2012.
29. Ljudska prava u Evropi, Pravni bilten, 1/2011, 37, dostupno na: <http://www.airecentre.org/data/files/bulletins/2011/S01.2011.pdf>, 13.08.2012.

30. <http://www.airecentre.org/data/files/bulletins/2011/S01.2011.pdf>, 37-39, 13.08.2012.
31. Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM, Nacrt metodologije: Govor mržnje i zločin mržnje kao instituti međunarodnog i domaćeg prava, Beograd, 2007, 2, dostupno na:
http://www.yucom.org.rs/upload/vestgalerija_38_5/1198696141_GS0_Metodologija%20govor%20mrznje%20zlocin%20mrznje.pdf, 13.08.2012.
32. Hate Crime Laws – A Practical Guide, OSCE i ODHIR, 39-40, dostupno na:
<http://www.osce.org/odihr/36426?download=true>, 18.08.2012.
33. Izveštaj Tomasa Hamarberga, komesara Saveta Evrope za ljudska prava, Nakon posete Srbiji 12. do 15. juna 2011, dostupno na:
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1852957>, 17.02.2013.
34. <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/200431/Poverenica-za-ravnopravnost-Mirno-uselu-Jabuka>.
35. <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/193933/Bacaju-kamenje-na-romske-kuce>.
36. http://www.slobodnaevropa.org/content/selo_jabuka_romi/2072393.html
37. <http://www.forum18.org/Archive.php?query=&religion=all&country=53&results=10>.
38. <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/244735/Nastavak-sudjenja-za-paljenje-Bajrakli-dzamije>.
39. <http://www.yucom.org.rs/rest.php?tip=vest&idSek=4&idSubSek=4&id=286&status=drugi>.
40. <http://www.yucom.org.rs/rest.php?tip=vest&idSek=4&idSubSek=4&id=286&status=drugi>.
41. http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%82%D0%BE%D1%80%D1%92%D0%B5_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B.
42. <http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/hate-crime/2010/narratives/hate-crime-2010-victims>.
43. <http://www.riznicasrpska.net/istorija/index.php?topic=21.0>.

The Incrimination of Hate Crimes – A Viable Path toward More Equal Society

Summary: In this article, the author analyzes issues relevant to the hate crimes and discusses the way those crimes are treated in the newly enacted Law on amendments and addendums of the Criminal Law of the Republic of Serbia. According to the adopted document hate crimes are envisaged to present aggravating circumstance instead of being treated as separate crimes. Given the fact that hate crimes are particularly perilous criminal deeds with the impact on society as whole and request for certain groups to be outcast from society, the separate incrimination of those crimes seems to be the only righteous and functional way of resolving the inequality problems said crimes bring to democratic societies. To achieve functional

difference in population, the difference has to formally safeguarded, and hate in hate crimes recognized as political hate qualitatively differing from other motives and circumstances in Criminal Law. Uncontrolled bigotry typical for transitional societies is additional necessity for the establishment of the rational pluralism and the elimination of egoistic aspirations striving for the singularistic society of the equals as uniformed. The author considers that with the adequate incrimination of hate crimes a difference might be perceived as equality.

Key words: hate crimes, incrimination, theories of justice, equality, difference, circumstance, political hate, the Republic of Serbia